

МАТИЦА СРПСКА
Одељење за књижевност и језик

Главни уредник
проф. др Исидора Бјелаковић

Рецензенти
проф. др Михајло Пантић
др Игор Перишић

Штампање ове књиге омогућило је
Министарство културе и информисања Републике Србије

Владан Бајчета

БОРИСЛАВ МИХАЈЛОВИЋ
МИХИЗ

Критичар и писац

Матица српска
Нови Сад
2021

РИЈЕЧ УНАПРИЈЕД

У времену када се наука о књижевности увелико препустила теоријској скепси у погледу своје епистемолошке самосталности, писати *стйаромодну* монографску студију о дјелу једног писца може заличити на одбојни анахронизам. Таква реакција нарочито се слуги код читаоца заинтересованог за писца као што је Борислав Михајловић Михиз, аутора несклоног било каквој конвенционалности у свим књижевним доменима у којима је стварао. Ипак, непостојање темељнијих аналитичких подухвата у реафирмацији више површно подразумеиваног него у живој традицији присутног ствараоца, обавезује на напор такве врсте. На тај начин би се управо могао ослободити пут пренебрегнутим садржајима Михајловићевог невеликог, али садржински богатог опуса, ка оним интерпретативним перспективама које би га херменеутички примјереније испитале. Стога је намјера ове књиге систематизација Михајловићевог књижевног дјела, одређивање основних усмјерења његове цјелокупне литерарне активности и у коначници покушај проширивања сазнања о пишчевом мјесту и значају у контексту послератне српске књижевности. Квалитативна усаглашеност Михајловићевог разуђеног дјела, разгранатог у три магистралана тока (критика, драма, аутофикцијска проза) и у два рубна правца (поезија и публицистика), чини га вриједносно и типолошки издвојеним у епоси свог настанка.

Аналитички фокус својим претежним дијелом усмјерен је ка Михајловићевој књижевној критици, будући да је тај

сегмент његовог укупног дјела поље пишчеве најснажније радијације у оквиру националне књижевности. Како је ријеч о изразито лично интонираној критици, претходни књижевно-историографски и метакритички увиди махом су је одређивали као импресионистичку. Међутим, примјена нешто строже теоријске апаратуре омогућава увид у комплексност Михајловићевог књижевнокртичког мишљења, несводљивог лако на поменуто, у овом случају релативистичку одредницу. Пажљивије читање испод пишчеве стилске атрактивности открива експресијом заклоњену интерпретацију, односно кондезовану анализу. Михајловићева критика у најбољим својим тренуцима измирује крајности субјективистичког и објективистичког приступа, због чега је за потребе њеног полазишног одређења примјерено посудити термин „критика транспоноване субјективности”, елабориран у једном од узорнијих метакритичких трактата српске књижевнотеоријске мисли: *О кријици* Зорана Гавриловића. И сам афективни слој високо индивидуализованог критичког говора, увелико присутан код неколико Михајловићевих претходника (Бранко Лазаревић, Станислав Винавер, Исидора Секулић, Милан Богдановић), захтијева одређену интерпретативну пажњу. Отуда је осим иманентне анализе Михајловићевог стила пожељно оцртати линију могућег континуитета у том рукавцу српске књижевне критике. Опис контекстуалног положаја неминовно подразумева и компаративно самјеравање Михајловићевог књижевнокртичког приступа и његових домета са учинцима истакнутих критичаревих савременика, какве у првом реду репрезентују радови Зорана Мишића и Петра Џацића. Историјски распон Михајловићевог критичког захвата, протегнут на читава два стољећа српске књижевности: од старог грађанског пјесништва у Војводини до најмаркантнијих појава српске прозе и поезије с краја двадесетог вијека, пружа могућност да се његова критичарска дјелатност сагледа као својеврсна интимна историја

српске књижевности. У том смислу пожељно је и Михајловићев антологичарски рад аналитички промислити као специфичну врсту пишчеве примарне књижевне вокације, којом се проширује његово схватање појединих стваралачких и поетичких токова у новијој историји српске књижевности.

Осим Михајловићевог књижевнокритичког ангажмана, његове драме битно су обиљежиле поратну српску књижевност. Четири позоришна комада, написана махом шездесетих година, окупљена су касније под збирним насловом *Издајице*. Према Михајловићевим ријечима, „најмањи заједнички садржалац” тих драма упућује на постојање извјесног смисаоног јединства у књизи прибраних текстова, па је аналитичку визуру неопходно издићи над партикуларним интерпретацијама, са циљем откривања семантичких корелација унутар тог дијела пишчевог опуса. Историјске личности и ликови епске поезије узети за предмет драмске обраде представљају Михајловића као писца заинтересованог за умјетничко превредновање националне прошлости и традиције, какав је случај у драми *Краљевић Марко*. То његово настојање у дослуху је са експликацијама на историјске теме, садржаним у пишчевим сјећањима и у његовим публицистичким текстовима. Вриједност Михајловићевих драма указује се превасходно у креативним трансформацијама традиционалних сижеа, који код њега не трпе насилне модулације нити претенциозне футуристичке транспозиције, већ им се, као по Аристотеловом налогу доследног држања уз предају, чува изворни облик уз умјетничко продубљивање и сазнајно осавремењивање преузетих садржаја, о чему најбоље свједочи драма *Бановић Сврахиња*. Резултат таквог приступа су мотивацијски полицентрични драмски ликови, чија унутрашња вишедимензионалност захтијева интерпретативну обазривост у погледу степеновања, односно категоризације њихових психолошких подстицаја. Са истим вриједносним ефектом Михајловић је искористио сазнања појединих психо-

лошких теорија, примјењујући их адекватно у драми *Командант Сајлер*. Умјетничка плодотворност утемељена на тим поетичким претпоставкама парадокасно је видљива и у његовом неуспјелом драмском покушају, гдје до квалитативног пада долази управо услед њиховог запостављања – у драми *Ойшужени Пера Тодоровић*. Интензивна рецепција на свим нивоима херменеутичког посредовања Михајловћевих драмских текстова, од кратких дневних приказа до студиознијих научних расправа, условила је потребу за исцрпнијим прегледом и коментаром критичких радова посвећених појединим његовим драмама.

Недовршени мемоарски триптих *Аутобиографија – о друјима* представља дјело изразите жанровске композитности. Прије свега, типолошка тензија постојећа на релацији аутобиографија – мемоари наметнула је потребу за прецизнијом, мада општијом морфолошком детерминацијом посредством термина *аутофикција*. На темељу пробраних теоријских промишљања природе аутофикцијског дискурса, могуће је поставити оквир разумијевању Михајловићевог приступа тој врсти књижевноумјетничког израза, а напослетку, испитати микрожанровски ниво структуре текста гдје је уочљива разноврсна и динамична примјена мџдуса из комичког репертоара. Према тим параметрима се уочава да степен литераризације Михајловићеве *Аутобиографије* превазилази уобичајени ниво умјетничке надградње датог књижевног облика. Богата традиција аутобиографске и мемоарске прозе у српској књижевности природно усмјерава анализу ка контекстуализацији *Аутобиографије – о друјима* у том жанровском домену.

Михајловићева пјесничка иницијација, са данашње тачке гледишта естетски најмање вриједан сегмент његовог стваралаштва, и даље је интересантна у књижевноисторијском погледу. Ауторова једина збирка стихова, осим што указује на извјесна Михајловићева рана литерарна интересовања, вишеструко

прелама стање српске поезије у тренутку њеног појављивања (1947. година). Вријеме најчвршће идеолошке и поетичке догматике нашло је у Михајловићу храброг и духовитог опонента, који је у појединим својим стиховима промишљено прибјегавао налозима правовјерности као залогу свог (књижевног) опстанка. Мада му тек стасали пјесник стваралачки није био дорастао, романтичарски набој Михајловићевих *Песама* антиципирао је путању каснијег препорода интимистичке лирике у српској поезији педесетих година двадесетог вијека у виду једног од могућих начина пјевања изван узуса идеолошке ограничености.

Михајловићеви публицистички радови, сабрани у књизи *Казивања и указивања*, представљају особену рекапитулацију пишевог укупног дјеловања и присуства у послератној српској култури. Формална хетерогеност тих текстова у свом садржају презентује један прилично хомоген културно-политички (као и обрнуто) систем мишљења у виду ауторове доследне критике идеолошких искључивости, доведених до крајности у ратном издисају југословенског социјализма. Та Михајловићева тестаментарна књига у једној мјери изоштрава поглед ка његовом уже посматрано књижевном раду, али такође прецизније одређује пишев положај и статус у српској политичкој и културној историји.

Предочена разумљеност Михајловићевог књижевног дјела по логици ствари намеће методолошки плурализам, који на даље не би требало схватити као израз немара несистематичног истраживачког еклектицизма, већ напора да се пронађу одговарајући приступи једном жанровски, стилски и поетички хетерономном књижевном опусу.

Књига је настала као резултат рада на пројекту Културолошке књижевне теорије и српска књижевна критика (178013) и Одељења за историју српске књижевне критике и метакритике, које финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

САДРЖАЈ

РИЈЕЧ УНАПРИЈЕД	5
УВОД	11
ПОЕЗИЈА	25
КРИТИКА	41
Из књижевноисториографске перспективе	41
Импresiонистичка критика	47
Борислав Михајловић о (импресионистичкој) критици	52
Транспонована субјективност	53
<i>Оіледи</i>	57
Српско грађанско песништво XVIII века	59
Бранко Радичевић	64
<i>Свадба</i> Михаила Лалића	71
Сликаp Мића Поповић	73
<i>Од иcтйoi чийаоца</i>	75
Национална књижевност у ширем контексту	77
О почецима српске лирике – друга рука	81
Биографизам и експресивност	83
Критичареви знакови <i>йоред йуїа</i>	88
<i>Мало йамфлейша</i> – негативна критика	89
<i>Из дана у дан</i> – дневна критика	91
Импresiја и(ли) анализа	94
Огољени поступак	101
Књижевнотеоријска и књижевноисторијска компонента	105

Метакритика	107
Ослушкивање нових гласова	109
Позитивна и негативна критика	112
Форма и садржај	121
Стил	122
<i>Српски ђесници између два рата</i>	125
<i>Књижевни разговори</i>	129
Изванредни пленум Савеза књижевника Југославије	130
Оптимална форма: критички оглед	132
На старом задатку	139
Књижевни узори	141
<i>Поретци</i>	144
Портрет	146
Литераризација критике	147
Лична историја српске књижевности	150
Позоришна критика	159
ДРАМА	165
Ријеч писца	167
<i>Бановић Страхинића</i>	172
Романтизам	173
Нетко бјеше Страхинићу Бане	175
Жанровско одређење	179
Жена	184
Страхинића	196
Југовићи	205
<i>Краљевић Марко</i>	209
Сабља	211
Клетва	217
Две танке јеле зелене	223
<i>Командант Сајлер</i>	225
У својој улози	226
Вили Сајлер	232

<i>Ойшужени Пера Тодоровић</i>	237
Успон	242
Пад	245
АУТОБИОГРАФИЈА – О ДРУГИМА	249
Аутобиографија и(ли) мемоари	249
Аутофикција	256
У свјетлу теорије	257
Естетско и етичко (Михаил Бахтин и Пол де Ман)	258
Самоизражавање и самоидентитет (Сидони Смит)	261
Аутобиографски пакт (Филип Лежен)	263
Аутобиографија и роман (Нортроп Фрај)	264
Занимљивост као лаж, стил као искупљење (Лесли Стивен и Жан Старобински)	266
Документ или књижевни текст (Рој Паскал и Лубомир Долежел)	269
Писање и причање	272
Поглед изнутра	277
Сјећање, легенда, приповијетка	278
Портрети	281
Пикарски јунак	285
Сатира	288
Пастиш	291
Хумор и пародија	293
Карикатура	296
Бурлеска	298
КАЗИВАЊА И УКАЗИВАЊА	303
Казивања	307
Указивања	315
ЗАВРШНА РИЈЕЧ	329
БИБЛИОГРАФИЈА	337

Владан Бајчета
БОРИСЛАВ МИХАЈЛОВИЋ МИХИЗ

Кријичар и њисац

Издавач

МАТИЦА СРПСКА

Матице српске 1

Нови Сад

За издавача

Проф. др Драган Станић,
председник Матице српске

Службени сарадник

мр Милена Кулић

Лектор и коректор

мр Милена Кулић

Технички уредник

Вукица Туцаков

Прелом

Владимир Ватић, ГРАФИТ, Петроварадин

Штампа

САЈНОС, Нови Сад

ISBN 978-86-7946-348-7

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

821.163.41.09 Mihajlović-Mihiz B.
82.09

БАЈЧЕТА, Владан, 1985-

Борислав Михајловић Михиз : критичар и писац / Владан Бај-
чета. – Нови Сад : Матица српска, 2021 (Нови Сад : Сајнос). – 355
стр. : 20 cm

Тираж 500. – Напомене и библиографске референце уз текст. – Библио-
графија: стр. 337-350.

ISBN 978-86-7946-348-7

а) Михајловић-Михиз, Борислав (1922-1997)

COBISS.SR-ID 43482121